

Arviomuistio: Tulisiko vaaliviranomaisen esteellisyyttä koskevaa sääntelyä tarkistaa?

Vaaliviranomaisen esteellisyyssääntely, nykytila

Hallintoasioissa käsittelyn puolueettomuutta turvataan lainsäädännön esteellisyyssäännöin. Esteellisyyssääntelyn tarkoituksena on yhtäältä estää, että asiaa viranomaisessa käsittelevä henkilö voisi sukulaisuussuhteen tai omien intressiensä vuoksi vaikuttaa asian ratkaisuun ja toisaalta vahvistaa hallintomenettelyn puolueettomuutta ja yleistä luottamusta sen riippumattomuuteen.

Hallintolaki

Yleinen esteellisyyttä koskeva sääntely sisältyy hallintolakiin (434/2003), joka tuli voimaan 1.1.2004. Hallintolain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa sekä oikeusturvaa hallintoasioissa.

Yleislakina hallintolakia sovelletaan valtion ja kuntien viranomaisiin ja muihinkin kuin viranomaisiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. Esteellisyyssäännöksiä osalta soveltamisalaa on nimenomaisesti tarkennettu osoittamalla ne viranomaisessa toimivat henkilötahot, joihin lakia tältä osin sovelletaan. Valtion hallintoviranomaisia ovat ensi sijassa valtioneuvosto ministeriöineen ja niiden alaiset viranomaiset, jotka hallinnonaloittain porrastuvat keskus-, alue- ja paikallishallintoon. Kuntien viranomaiset ovat pääosin luottamushenkilöistä koostuvia monijäsenisiä toimielimiä, kuten kunnanvaltuusto, kunnanhallitus, lautakunnat, johtokunnat ja kuntayhtymien vastaavat elimet. Sen ohella kunnan viranhaltijat voivat eräissä tapauksissa käyttää päätösvaltaa itsenäisinä viranomaisina taikka valmistelevat ja esittelevät asioita ja kuuluvat tätä kautta lain soveltamisalaan.

Hallintolain 4 §:ssä säädetään lain soveltamisalan rajoituksista. Säännöksessä ei ole rajattu vaaleja hallintolain soveltamisalan ulkopuolelle. Hallintolain 5 §:n mukaan, jos muussa laissa on hallintolaista poikkeavia säännöksiä, niitä sovelletaan hallintolain asemesta.

Hallintolain 27 §:n 1 momentin mukaan virkamies ei saa osallistua asian käsittelyyn eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä, jos hän on esteellinen. Saman pykälän 2 momentin mukaan mitä virkamiehen esteellisyydestä säädetään, koskee myös monijäsenisen toimielimen jäsentä ja muuta asian käsittelyyn osallistuvaa sekä tarkastuksen suorittavaa tarkastajaa.

Hallintolain 28 § 1 momentin mukaan Virkamies on esteellinen: 1) jos hän tai hänen läheisensä on asianosainen; 2) jos hän tai hänen läheisensä avustaa taikka edustaa asianosaista tai sitä, jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; 3) jos asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai hänen 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetulle läheiselleen; 4) jos hän on palvelussuhteessa tai käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; 5) jos hän tai hänen 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu läheisensä on hallituksen, hallintoneuvoston tai niihin rinnastettavan toimielimen jäsenenä taikka toimitusjohtajana tai sitä vastaavassa asemassa sellaisessa yhteisössä, säätiössä, valtion liikelaitoksessa tai laitoksessa, joka on asianosainen tai jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; 6) jos hän tai hänen 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu läheisensä kuuluu viraston tai laitoksen johtokuntaan tai siihen rinnastettavaan toimielimeen ja kysymys on asiasta, joka liittyy tämän viraston tai laitoksen ohjaukseen tai valvontaan; tai 7) jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu.

Samana pykälän 2 momentin mukaan läheisellä tarkoitetaan 1 momentissa: 1) virkamiehen puolisoa ja virkamiehen lasta, lapsenlasta, sisarusta, vanhempaa, isovanhempaa ja virkamiehelle muuten erityisen läheistä henkilöä samoin kuin tällaisen henkilön puolisoa; 2) virkamiehen vanhempien sisarusta sekä hänen puolisoaan, virkamiehen sisarusten lapsia ja virkamiehen entistä puolisoa; sekä 3) virkamiehen puolison lasta, lapsenlasta, sisarusta, vanhempaa ja isovanhempaa samoin kuin tällaisen henkilön puolisoa sekä virkamiehen puolison sisarusten lapsia. Samana pykälän 3 momentin mukaan läheisenä pidetään myös vastaavaa puolisuokulaista. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

Hallintolain 29 § mukaan virkamiehen esteellisyyttä koskeva kysymys on ratkaistava viipymättä. Virkamies ratkaisee itse kysymyksen esteellisyydestään. Monijäsenisen toimielimen jäsenen ja esittelijän esteellisyydestä päättää kuitenkin toimielin. Monijäseninen toimielin päättää myös muun läsnäoloon oikeutetun esteellisyydestä. Jäsen tai esittelijä saa osallistua esteellisyyttään koskevan asian käsittelyyn vain, jos toimielin ei olisi ilman häntä päätösvaltainen eikä hänen tilalleen ole ilman huomattavaa viivytystä saatavissa esteetöntä henkilöä.

Hallintolain 30 §:n mukaan esteellisen virkamiehen tilalle on viipymättä määrättävä esteetön virkamies. Virkamies saa kuitenkin käsitellä kiireellisen asian, jonka ratkaisuun esteellisyys ei voi vaikuttaa. Esteellisyyttä koskevaan päätökseen ei saa hakea erikseen oikaisua eikä muutosta valittamalla.

Kuntalaki

Kuntalain (365/1995) 52 § 1 momentissa on säädetty valtuutetun esteellisyydestä. Lain 52 § 2 momentin mukaan muun luottamushenkilön, tilintarkastajan sekä kunnan viranhaltijan ja työntekijän esteellisyydestä on voimassa, mitä hallintolain 27–30 §:ssä säädetään. Tämän mukaisesti kaikkiin kunnan vaaliviranomaisiin eli kunnan keskusvaalilautakuntaan, vaalilautakuntaan ja vaalitoimikuntaan, vaalitoimitsijaan sekä vaaliavustajaan sovelletaan hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä, jollei vaalilaissa toisin säädetä.

Vaalilaki

Vaalilaki (714/1998) on tullut voimaan ennen hallintolain säätämistä. Vaalilaki on luonteeltaan erityislaki suhteessa hallintolakiin ja kuntalakiin. Vaalilaissa monijäsenisten vaaliviranomaisen (vaalipiirilautakunta, kunnan keskusvaalilautakunta, vaalilautakunta ja vaalitoimikunta) toiminnan puolueettomuutta on pyritty edistämään sillä, että toimielimiä asetettaessa on turvattava eri poliittisten ryhmittymien edustus. Ennakoäänestyksen vaalitoimitsijoita valittaessa ei sen sijaan vastaavaa edellytystä ole asetettu.

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle vaalilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 48/1998) todetaan, että työskentelyä hankaloittavien esteellisyytilanteiden välttämiseksi on katsottu aiheelliseksi vaalilaissa rajoittaa vaaleissa ehdokkaaksi asettuvan henkilön ja ehdokasasettajan vaaliasiamiehen osallistumista eräisiin vaaliviranomaistehtäviin kyseisissä vaaleissa. Siten valtiollisissa vaaleissa vaalipiirilautakunnan tai kunnallisvaaleissa kunnan keskusvaalilautakunnan jäsen tai varajäsen, joka kyseessä olevalle lautakunnalle toimitetun ehdokashakemuksen mukaan on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, ei voi osallistua po. lautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa (vaalilaki 11 § 2 momentti ja 13 § 2 momentti). Asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ei myöskään voi olla laitoksissa toimitettavasta ennakoäänestyksestä huolehtivan vaalitoimikunnan jäsenenä tai varajäsenenä (vaalilaki 15 § 2 momentti), vaalitoimitsijana (vaalilaki 17 § 4 momentti), vaaliavustajana eikä äänestäjän valitsemana avustajana (vaalilaki 73 § 4 momentti). Puolueen tai valitsijayhdistyksen vaaliasiamies tai hänen varamiehensä ei saa olla vaalipiirilautakunnan eikä kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenenä tai varajäsenenä (vaalilaki 120 § 2 momentti ja 151 § 2 momentti). Ehdokkaan kelpoisuutta toimia vaalilautakunnassa ei vaalilaissa ole rajoitettu. Hallituksen esityksen mukaan kielto ei ulotu vaalilautakunnan jäseniin ja varajäseniin sen vuoksi, että vaalilautakuntiin saattaisi olla vaikeaa löytää riittävän taidokasta ja kokenutta henkilöstöä, jos ehdokkaita ei tarvittaessa voitaisi käyttää jäseninä tai varajäseninä. Lisäksi hallituksen esityksen mukaan vaalilautakunnissa toimii käytännössä luonnostaan tietty eri puolueista tai äänestäjäryhmistä valittujen välinen keskinäinen valvonta. Vaalilain 73 §:n 2 momentin mukaan äänestäjä, joka haluaa käyttää vaalilautakunnan jäsentä avustajana äänestysmerkinnän tekemisessä, on siihen oikeus, jollei se viivytä äänestystä.

Vaalilain 54 §:n mukaan kotiäänestyksen vaalitoimitsijan on huolehdittava, että hänen lisäkseen kotiäänestyksessä on läsnä äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka tässä tehtävässään ei toimi vaaliviranomaisen ominaisuudessa. Asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ei voi toimia tässä tehtävässä.

Vaalilain 185 §:ssä on säädetty vaaliviranomaisen rikosoikeudellisesta vastuusta. Jos vaalipiirilautakunnan, kunnan keskusvaalilautakunnan, vaalilautakunnan tai vaalitoimikunnan jäsen tai vaalitoimitsija taikka muu henkilö vaalilaissa tarkoitettuna vaaliviranomaisena toimiessaan laiminlyö velvollisuutensa, häntä rangaistaan niin kuin virkamiestä virkarikoksesta.

Rikoslaki

Virkarikokseksi on rikoslain 40 luvussa säädetty muun muassa tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Säännöksen mukaan, jos virkamies virkaansa toimittaessaan

huolimattomuudesta rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon. Lainkohdassa tarkoitettun rikoksen tunnusmerkistön saattaisi täyttää esimerkiksi vaaliviranomaisen esteellisyyttä koskevien säännösten rikkominen.

Poliittisten oikeuksien rikosoikeudellisesta suojasta on säädetty rikoslain 14 luvussa. Vaaleihin ja kansanäänestyksiin liittyviä rikoksia ovat vaalirikos, vaalilahjonta, vilpillinen äänestäminen ja vaalituloksen väärentäminen.

Vaalirikoksella tarkoitetaan tekoa, jolla loukataan äänestäjän valintaoikeutta tai oikeutta osallistua taikka olla osallistumatta vaaleihin. Vaalilahjontana on kriminalisoitu yhtäältä palkkion tai muun edun lupaaminen, tarjoaminen tai antaminen tiettyä äänestyskäyttäytymistä vastaan ja toisaalta palkkion tai muun edun vaatiminen äänestämisestä tai äänestämättä jättämisestä. Vilpillinen äänestäminen tarkoittaa äänestämistä ilman äänioikeutta, toisen nimissä tai useammin kuin kerran. Vaalituloksen väärentämisenä on kriminalisoitu väärän vaalituloksen aiheuttaminen taikka vaalituloksen selville saamisen estäminen.

Tuomioistuinten esteellisyyttä koskevia ratkaisuja

Espoon kunnallisvaalit 1996

Ennen vuoden 2012 kunnallisvaaleja vaaliviranomaisen esteellisyyttä koskevia tuomioistuimen ratkaisuja oli niukalti. *Uudenmaan läänioikeus* 4.2.1997 (Nro 6274/2000/96) Espoon kunnallisvaaleista tehtyyn valitukseen annetussa lainvoimaisessa ratkaisussa katsoi, että kuntalain 52 §:n mukaan keskusvaalilautakunnan jäsenen esteellisyydestä oli voimassa, mitä silloin voimassa olleen hallintomenettelylain 10 ja 11 §:ssä säädetään.

Sipoon kunnallisvaalit 2012

Helsingin hallinto-oikeus 15.2.2013 (Nro 13/0124/2) määräsi valituksen johdosta kunnallisvaalit uusittavaksi Sipoon kunnassa. Hallinto-oikeus perusteli päätöstä sillä, että Sipoossa on osallistunut kunnallisvaalien alustavaan ääntenlaskentaan esteellisiä vaalilautakunnan jäseniä ja varajäseniä sekä tarkastuslaskentaan ja eräiden äänestysalueiden ennakköänten laskentaan esteellinen keskusvaalilautakunnan jäsen. Hallinto-oikeus katsoi, että käsillä ei ole viime kädessä ollut tilanne, jossa esteellinen olisi voinut esteellisyydestään huolimatta osallistua asian käsittelyyn. Vaalit oli toimitettu virheellisessä järjestyksessä. Kun vielä otetaan huomioon ääntenlaskentaan osallistuneiden esteellisten jäsenten määrä ja että lähes kaikissa äänestysalueissa on ollut laskennassa mukana esteellisiä henkilöitä, on vaalien virheellinen toimittaminen ilmeisesti saattanut vaikuttaa vaalien tulokseen. Hallinto-oikeuden mukaan Virheellisyys oli luonteeltaan sellainen, että vaalien tulos ei ole oikaistavissa.

Hallinto-oikeus totesi, että vaaliehdokkuus sinänsä ei ole este toimia vaalilautakunnissa. Kysymys jääviydestä arvioidaan kuntalain 52 §:n 2 momentin viittaussäännöksen nojalla hallintolain 27 - 30 §:n säännösten mukaan. Kuten vaalilain 78 §:n 2 momentista ilmenee,

alustavassa ääntenlaskennassa vaalilautakunnan jäsen tai varajäsen tarkastaessaan äänestyslippuja jaottelee ne mitättömiksi ehdotettaviin ja ehdokkaan hyväksi luettaviksi ehdotettaviin äänestyslippuihin. Näin tehdessään hän osallistuu vaalilautakunnassa keskusvaalilautakuntaa varten tehtävää ehdotusta koskevaan päätökseen kunkin ehdokkaan hyväksi luettaviksi ehdotettavista ja mitättömiksi ehdotettavista äänestyslipuista. Myös oikeusministeriön vaaliohjeessa vaalilautakunnan tehtävistä kunnallisvaaleissa 2012 esitetyt seikat puolsivat hallinto-oikeuden mukaan asian arvioimista näin.

Korkein hallinto-oikeus 20.6.2013 (KHO:2013:112) kumosi Sipoon kunnanhallituksen valituksesta Helsingin hallinto-oikeuden päätöksen määrätä vaalit uusittaviksi.

Korkein hallinto-oikeus totesi, että valituksen johdosta on ensinnä arvioitava, onko hallinto-oikeuden päätöksen lopputulos esteellisyyttä koskevalta osin vaalilain mukainen. Mikäli hallinto-oikeuden arvio esteellisyydestä olisi oikea, on seuraavaksi vaalilain 103 §:n valossa arvioitava, seuraako esteellisyydestä vaalien tuloksen oikaiseminen tai uusien vaalien määrääminen. Mikäli uusia vaaleja ei tule määrättäväksi ja hallinto-oikeuden päätös tulisi tältä osin kumottavaksi, korkeimman hallinto-oikeuden on vielä tarkasteltava niitä hallinto-oikeudessa esitettyjä valitusperusteita, joihin hallinto-oikeus ei ottanut kantaa päätöksensä lopputuloksen vuoksi.

Korkein hallinto-oikeus tutustui kunnallisvaaleissa annettuihin äänestyslippuihin kiinnittäen erityisesti huomiota niihin kohtiin, joista hallinto-oikeuteen tehdyssä valituksessa oli kysymys. KHO totesi, että oikeusministeriön ohjeiden perusteella ehdokkaina olevien vaalilautakunnan jäsenten ja varajäsenten esteellisyys on tulkinnanvarainen kysymys. KHO katsoi, että asiaa on arvioitava eri näkökannoilta ottaen myös huomioon, että vaaleja koskevien menettelysäännösten tavoitteena on turvata se, että äänestäjien tahto tulee esille. Punnintaan vaikuttaa myös se, että vaalilautakuntien kokoonpanossa on otettava huomioon poliittinen edustavuus.

Esteellisyyssääntely koskee ennen muuta sellaisia asian käsittelyyn liittyviä toimia, jotka vaikuttavat asian ratkaisuun. Läsnäolokiellon tavoitteena on estää se, että esteellinen henkilö vaikuttaisi läsnäolollaan muiden jäsenten kannanottoihin. Esteellisyyssäännöksillä pyritään turvaamaan hallintoasioiden käsittelyn puolueettomuutta ja luottamusta päätöksenteon moitteettomuuteen. Käsittelyllä tarkoitetaan kaikkia sellaisia toimia, jotka voivat jollakin tavoin vaikuttaa asiassa tehtävän päätöksen sisältöön. Käsittelyä on asian ratkaiseminen samoin kuin osallistuminen päätöksentekoon. Käsittelyä on myös asian valmistelu päätöksentekoa varten. Hallintolain mukaan esteellinen henkilö ei saa osallistua asian käsittelyyn eikä olla läsnä asiaa käsiteltäessä. Vaaleissa esteellisyyttä on tarkasteltava erityisesti vaalien luotettavuuden ja vaalien tulokseen vaikuttamisen kannalta.

KHO katsoi, että vaalilautakunnan asema ja tehtävät suhteessa keskusvaalilautakuntaan eivät ole suoraan rinnastettavissa tavanomaiseen päätöksentekoon hallinnossa. Vaalilautakunta lajittelee tarkkojen ohjeiden mukaan äänestysliput. Vaalilautakunnan suorittama ääntenlaskenta on alustava. Vaalilautakunta ei ole sillä tavoin valmisteleva toimielin suhteessa keskusvaalilautakuntaan, että mahdolliset virheet sen toiminnassa aiheuttaisivat suoraan sen, että keskusvaalilautakunnan päätös olisi niiden perusteella syntynyt virheellisessä järjestyksessä tai olisi lainvastainen.

Kun otetaan huomioon vaalilautakunnan sinänsä tärkeät, mutta kuitenkin teknisluonteiset tehtävät ja sen kokoonpanossa turvattu eri äänestäjäryhmien edustavuus ja sitä kautta toiminnan avoimuus, henkilön mahdollisilla omilla intresseillä ei ole ääntenlaskennassa samanlaista merkitystä kuin päätöksenteon valmistelussa tai päätöksenteossa muutoin.

Mainituilla perusteilla ja kun otetaan huomioon vaalilautakunnan asema ja sille vaalilaissa säädetyt tehtävät sekä vielä se, että äänestäneiden ja äänestyslippujen määrän välillä ei ole ristiriitaa, se, että vaalilautakunnassa on toiminut ehdokkaina olleita henkilöitä ja heidän läheisiään, ei muodosta vaalilain 103 §:n 1 momentissa tarkoitettua lainvastaisuutta.¹

Keskusvaalilautakunnan työskentelyyn oli osallistunut henkilö, jonka puoliso oli ollut ehdokkaana kunnallisvaaleissa. Kun otetaan huomioon, että keskusvaalilautakunta tekee lopulliset päätökset äänien hyväksymisestä tai hylkäämisestä, suorittaa tarkastuslaskennan ja vahvistaa vaalin tuloksen, oli perusteltua katsoa, että henkilö, jonka puoliso oli ehdokkaana vaaleissa, ei voinut osallistua keskusvaalilautakunnan toimintaan ainakaan tarkastuslaskennassa, kuten valituksenalaisessa asiassa oli tapahtunut. Keskusvaalilautakunta oli siten vaalien tulosta laskiessaan ja vahvistaessaan menetellyt vaalilain 103 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla lainvastaisesti². Keskusvaalilautakunnan menettely ei kuitenkaan ollut vaikuttanut vaalien tulokseen. Vaalien tuloksessa ei siten ollut oikaistavaa ja keskusvaalilautakunnan vaalien vahvistamista koskeva päätös jäi voimaan.

Lapuan kunnallisvaalit 2012

Vaasan hallinto-oikeus 25.3.2013 (Nro 13/0130/3) hylkäsi Lapuan kunnallisvaaleja koskevan valituksen. hallinto-oikeus otti esikysymyksenä kantaa siihen, voiko kunnallisvaaleissa ehdokkaana oleva henkilö osallistua vaalilautakunnan työskentelyyn. Hallinto-oikeus katsoi, että kunnallisvaaleissa ehdokkaana oleminen ei lähtökohtaisesti muodosta esteellisyysperustetta kun kysymys on vaalilautakunnan toiminnasta.

Ratkaisun perusteluissa todettiin muun muassa, että lainvalmistelussa on pyritty rajoittamaan esteellisyysäännösten soveltamista vaalilautakuntien toimintaan. Erityisesti pienemmissä kunnissa saattaisi muutoin olla vaikeaa saada vaalilautakuntien jäseniksi päteviä ja riittävän kokeneita henkilöitä.

Lisäksi vaalilautakunnissa toimii käytännössä luonnostaan tietty eri puolueista tai äänestäjäryhmistä valittujen välinen keskinäinen valvonta. Nämä lainvalmisteluasiakirjoissa esitetyt perustelut liittyvät vaalilain mukaisen organisaation luonteeseen, joka poikkeaa monista muista tilanteista, joihin esteellisyysäännöksiä voidaan soveltaa.

Vaaliorganisaatiossa merkittävä osa siihen osallistuvista henkilöistä voi olla puolueiden tai muiden äänestäjäryhmien pitkäaikaisia edustajia. Näiden osalta ei voida puhua varsinaisesta puolueettomuudesta eikä siihen ole lainsäädännössä edes pyritty, vaan päinvastoin on vaalilain 15 §:n 2 momentin mukaan edellytetty, että sekä vaalilautakunnan ja

¹ Vaalilaki 103 § 1 momentti: Jos vaaliviranomaisen päätös tai toimenpide on ollut lainvastainen ja lainvastaisuus on ilmeisesti saattanut vaikuttaa vaalien tulokseen, vaalit on määrättävä uusittaviksi asianomaisessa vaalipiirissä tai kunnassa taikka europarlamenttivaaleissa koko maassa, jollei vaalien tulos ole oikaistavissa.

² Vaalilaki 103 § 2 momentti: Jos vaalipiirilautakunta tai kunnan keskusvaalilautakunta on vaalien tulosta laskiessaan tai vahvistaessaan menetellyt lainvastaisesti ja lainvastaisuus on vaikuttanut vaalien tulokseen, vaalien tulosta on oikaistava.

vaalitoimikunnan jäsenten että niiden varajäsenten tulee mahdollisuuksien mukaan edustaa asianomaisessa vaalipiirissä edellisissä eduskuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita puolerekisteriin merkittyjä puolueita. Kunnallisvaaleissa jäsenten ja varajäsenten tulee kuitenkin vastaavasti edustaa kunnassa edellisissä kunnallisvaaleissa ehdokkaita asettaneita äänestäjäryhmiä.

Mainituista syistä hallinto-oikeus katsoi, että esteellisyyssäännöksiä voidaan soveltaa vain rajoitetusti vaalilautakuntien toimintaan ja että menettelyn asianmukaisuus on turvattava pääasiassa muilla keinoilla.

Ehdokkaita asettaneita äänestäjäryhmiä edustavien jäsenten keskinäisen valvonnan lisäksi vaalilautakunnan ja sen jäsenten toiminnan puolueettomuutta arvioitaessa on keskeistä, että vaalilain 78 §:n 2 momentin nojalla vaalilautakunta suorittaa ainoastaan alustavan ääntenlaskennan. Vaalilain mukaan kunnan keskusvaalilautakunta suorittaa laskennan ja vahvistaa vaalien tuloksen.

Korkein hallinto-oikeus 20.6.2013 (taltio 2104) katsoi, että valituksen johdosta oli ratkaistava kysymys, onko vaalilautakunnan päätös muodostunut virheelliseksi sen vuoksi, että eräät vaalilautakunnan jäsenet ovat poistuneet vaalipaikalta ja tilalle on tullut varajäsen. KHO:n perustelujen mukaan vaalilain 15 §:n 2 momentissa asetettu poliittisen tasapuolisuuden vaatimus kohdistuu vaalilautakunnan valitsemiseen. Asiakirjoista ilmenevän selvityksen mukaan vaalilautakuntien toimintaan oli jäsenten sijasta osallistunut varajäseniä. Keskusvaalilautakunnan päätös, jolla vaalien tulos vahvistettiin, ei ole lainvastainen sillä valituksessa esitetyllä perusteella, että jäsenet ja varajäsenet eivät välttämättä kyseessä olevassa tosiasiallisessa tilanteessa kattavasti edustaneet edellisissä kunnallisvaaleissa ehdokkaita asettaneita äänestäjäryhmiä. Korkein hallinto-oikeus hylkäsi Vaasan hallinto-oikeuden päätöksestä tehdyn valituksen ja totesi, että hallinto-oikeuden päätöksen lopputuloksen muuttamiseen ei ole perusteita.

Pyhäjärven kunnallisvaalit 2012

Esteellisyyteen liittyvinä valitusperusteluina todettiin, että keskusvaalilautakunta oli perusteettomasti todennut jäsenenä olevan vaaliasiamiehen puolison esteelliseksi ja että keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja oli ollut esteellinen hallintolain 28 § 1 momentin 2-7 kohdissa esitetyistä syistä. **Oulun hallinto-oikeus** 27.5.2013 hylkäsi valituksen. Hallinto-oikeus totesi, että vaalilain 151 § 2 momentin säännös, jonka mukaan vaaliasiamies ei saa olla kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenenä eikä varajäsenenä, ei sovellu tilanteeseen, jossa jäsenen puoliso toimii vaaliasiamiehenä, eikä vaalilaissa muutoinkaan ole säännöksiä keskusvaalilautakunnan jäsenen esteellisyydestä tällä perusteella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että keskusvaalilautakunnan jäsenen esteellisyydestä vaalilaissa annettuja säännöksiä olisi erityissäännöksinä sovellettava tyhjentävästi kaikissa esteellisyytilanteissa. Keskusvaalilautakunnan tehtävien merkittävyys edellyttää lautakunnan jäsenten esteettömyyden tarkastelua vaalilain säännöksiä laajemmin. Näin ollen jäsenen esteellisyyttä arvioitaessa on sovellettava hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä. Hallinto-oikeus katsoi, että keskusvaalilautakunnan oli tullut ottaen huomioon hallintolain 28 § 1 momentin 2 kohdan todeta keskusvaalilautakunnan jäsenenä oleva vaaliasiamiehen puoliso esteelliseksi.

Toisena valitusperusteluna esitettiin, että keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja oli ollut esteellinen luottamustehtäviensä ja työtehtäviensä perusteella. Hallinto-oikeus totesi, että puheenjohtaja ei ollut valituksessa esitetyillä perusteilla hallintolaissa tarkoitetulla tavalla esteellinen toimimaan keskusvaalilautakunnan puheenjohtajana.

Kolmantena valitusperusteluna vedottiin vaalilautakunnan jäseninä olleiden ehdokkaiden ja heidän puolisoidensa esteellisyyteen. Hallinto-oikeus totesi, että he eivät olleet osallistuneet lautakunnassa vaalilain 78 §:n mukaiseen alustavaan ääntenlaskentaan ja että vaalilain 15 § 2 momentti ja sitä koskevat hallituksen esityksen perustelut huomioon ottaen ehdokkaiden ja heidän puolisoidensa toimimiselle vaalilautakunnassa ennen kello 20 aloitettua alustavaa ääntenlaskentaa ei ollut estettä. Myöskään hallintolaissa mainituilla esteellisyyksiperusteilla he eivät olleet esteellisiä toimimaan tällä tavoin vaalilautakunnan jäseninä.

Korkein hallinto-oikeus 19.11.2013 (taltio 3604) katsoi, että kun otetaan huomioon hallinto-oikeuden päätöksen perustelut ja perusteluissa mainitut oikeusohjeet sekä korkeimmassa hallinto-oikeudessa esitetyt vaatimukset ja asiassa saatu selvitys, hallinto-oikeuden päätöksen muuttamiseen ei valituksessa esitetyillä perusteilla ole syytä. Korkein hallinto-oikeus hylkäsi valituksen.

Ylimpien laillisuusvalvojen vuoden 2012 kunnallisvaaleja koskevat ratkaisut

Valtioneuvoston oikeuskansleri

Valtioneuvoston oikeuskansleri 14.3.2013 (Dnro OKV/149/1/2012) siirsi oikeusministeriön käsiteltäväksi Lapuan kunnallisvaaleja koskevan tutkintapyyynnön. Kirjoituksen mukaan Lapualla oli esiintynyt eriäviä käsityksiä koskien muun muassa ehdokkaiden toimimista vaalilautakunnan jäseninä, vaalitoimitsijoina äänestyspaikalla, äänestysavustajana ja osallistumista alustavaan ääntenlaskentaan. Asian siirtoa koskevassa päätöksessä oikeuskansleri totesi, että keskeisiä esteellisyyssasioita on jossain määrin kosketeltu oikeusministeriön antamissa vaaliohjeissa vuonna 2012 toimitettuja kunnallisvaaleja varten. Sen mukaan, mitä kirjoituksesta voi päätellä, tulkinnat ja käytännöt saattavat vaihdella muuallakin maassa. Oikeuskansleri esitti oikeusministeriön harkittavaksi, olisiko ohjeita mahdollista tarkentaa tulevia vaaleja silmällä pitäen.³

Eduskunnan oikeusasiamies

Kantelijat pyysivät oikeusasiamiestä tutkimaan vaalilautakunnan puheenjohtajan ja äänestysalueen vaalilautakunnan puheenjohtajan menettelyn vaalilautakunnan jäsenten esteellisyyttä koskevassa asiassa.

Eduskunnan oikeusasiamies ratkaisi muun muassa oikeusministeriön vaaliohjeita koskeneen kantelun 17.12.2013 (Dnro 4200/4/12). Oikeusasiamies totesi, että oikeusministeriö ylimpänä vaaliviranomaisena oli kesällä 2012 antanut vaaliviranomaisille lokakuussa 2012 toimitettavia kunnallisvaaleja varten vaaliohjeet. Näissä ohjeissa ministeriö ilmaisi vaalilautakuntien jäsenten esteellisyydestä näkemyksen, jonka perusteella korkein hallinto-

³ Oikeusministeriö on vaaliviranomaisille vuoden 2014 Euroopan parlamentin vaaleja varten annetuissa vaaliohjeissa pyrkinyt ottamaan huomioon tässä muistiossa mainitut korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut.

oikeus totesi asian olevan tulkinnallinen. Vaalilain (714/1998) vaalilautakuntaa koskevat säännökset säädettiin ennen 1.1.2004 voimaan tullutta hallintolakia, jonka 27–30 §:ssä säädetään esteellisyydestä. Kuten korkein hallinto-oikeus totesi, hallintolaki oli näihin ministeriön ohjeisiin asti ollut voimassa jo liki kymmenen vuotta ilman, että vaalilakiin olisi tehty muutoksia sen johdosta. Kuitenkin ministeriö juuri ennen kunnallisvaaleja antoi Suomessa tuolloin olleelle 320 kunnan keskusvaalilautakunnalle ja noin 2 300 vaalilautakunnalle ohjeen, joka poikkesi vaalilain 15 §:n sanamuodon ja sen esitöiden mukaisesta aiemmasta tulkinnasta.

Oikeusministeriön esteellisyyttä koskeva näkemys poikkesi myös Kuntaliiton kunnan- ja kaupunginhallituksille lähetetyssä yleiskirjeessä 17.4.2012 esitetystä tulkinnasta, jonka mukaan ehdokkuus ei ole este olla vaalilautakunnan jäsenenä tai varajäsenenä. Syksyllä 2012 sanomalehdissä julkaistujen artikkeleiden perusteella ristiriitaiset ohjeet aiheuttivat ongelmia kunnissa, koska ohjeita tulkittiin eri tavoin. Joissain kunnissa vaalilautakuntien jäsenet oli jo valittu siinä vaiheessa, kun oikeusministeriön ohje saatiin. Myös hallinto-oikeuksiin tehtiin vaalivalituksia, joissa keskusvaalilautakuntien päätökset kunnallisvaalien tuloksesta vaadittiin kumottavaksi esteellisyyden perusteella.

Oikeusministeriön vaaliohje on poikennut korkeimman hallinto-oikeuden sittemmin omaksumasta tulkinnasta. Toisaalta oikeusministeriön vaaliohjeessa esitetyn tulkinnan tueksi on sinänsä ollut esitettävissä oikeudellisia perusteita, kuten Helsingin hallinto-oikeuden ratkaisu vaalien määräämisestä uusittavaksi osoittaa. Oikeusasiamies ei kuitenkaan pidä asianmukaisena sitä, että oikeusministeriö ilman laajempaa asian selvittämistä antoi pelkästään omaan uuteen tulkintaansa nojautuvan esteellisyyttä koskevan ohjeen. Oikeusasiamies totesi, että vaalilainsäädännön erityispiirteenä on sen poikkeuksellisen tarkkuus. Lailla katsotaan tarpeelliseksi säätää vähäisetkin yksityiskohdat. Tarkoituksena on välttää mahdollisuudet hallituksen vaaleja koskevin päätöksin ja hallinnollisin määräyksin vaikuttaa vaalien tulokseen. Oikeusasiamiehen mielestä hallintolain esteellisyyttä koskevien säännösten vaikutus vaalilainsäädäntöön ja vaaliviranomaisten toimintaan olisi tullut erikseen selvittää sellaisena ajankohtana, jolloin ei ollut lähestyviä vaaleja. Tähän olisi ollut aikaa hallintolain säätämisen jälkeen lähes 10 vuotta. Oikeusministeriön menettely on aiheuttanut epäselvyyttä ja haitannut vuoden 2012 kunnallisvaalien sujuvaa toimittamista.

Oikeusasiamies esitti oikeusministeriön harkittavaksi lainsäädännön tarkistamista siten, että vaaliviranomaisten esteellisyyttä koskevat kysymykset olisivat yksiselitteisen selviä ja pyysi ministeriötä ilmoittamaan 30.5.2014 mennessä, mihin toimenpiteisiin esitys on mahdollisesti antanut aihetta.

Vaaliviranomaisten esteellisyys Ruotsissa ja Norjassa

Ruotsissa vaalivalitukset ratkaisee ainoana valitusasteena valprövningsnämnden. Ratkaisussa 1994:42 valprövningsnämnden totesi, että Ruotsin vaalilaissa tai muussa lainsäädännössä ei ollut säännöksiä, jotka estäisivät johtavien kunnallispoliitikkojen nimittämisen vaalitoimitsijaksi. Valprövningsnämnden kuitenkin katsoi olevan kyseenalaista,

jos kyseessä olevissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö myös osallistuu vaaleihin vaalitoimitsijana (valförrattare).

Ruotsissa parlamentaarinen vaalilakikomitea totesi 17.4.2013 julkaistussa mietinnössään ”E-röstning och andra valfrågor”, ettei pidä aiheellisena lähemmin arvioida muodollisia vaaliviranomaisen esteellisyyttä koskevaa sääntelyä äänestyksiä vastaanottavien vaaliviranomaisten (röstmottagarna) osalta. Komitea katsoi kuitenkin aiheelliseksi todeta, että ehdokkaana oleva henkilö ei saa toimia äänestyksiä vastaanottavana vaaliviranomaisena.

Norjassa vaalilain (Lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre) § 8-2 ja § 9-3 kieltävät asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana olevan nimittämisen ennakkoäänestyksen sekä vaalipäivän äänestyksen äänestyksiä vastaanottavaksi vaaliviranomaiseksi.

Ehdotus vaalilain esteellisyyssääntelyn tarkistamiseksi

Vuoden 2012 kunnallisvaaleja koskevan KHO:n ratkaisukäytännön sekä oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen esitysten perusteella vaaliviranomaisten esteellisyyssääntelyä on aiheellista selkeyttää. Selkeyttä lisäisi merkittävästi, jos vaalilaissa säädetään siitä, sovelletaanko hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä vaaliviranomaisina toimiviin henkilöihin.

Tarkoitus on, että uusi sääntely olisi voimassa hyvissä ajoin ennen seuraavia kunnallisvaaleja, joissa esteellisyyden arviointiin liittyvät kysymykset ovat useammin olleet esillä.

Vaalipiirilautakunta ja kunnan keskusvaalilautakunta

Edellä kuvatun oikeuskäytännön perusteella on luontevaa lähteä siitä, että vaalipiirilautakunnassa ja kunnan keskusvaalilautakunnassa esteellisyyssäätelyt ratkaistaan hallintolain 27–30 §: perusteella. Tästä ehdotetaan lisättäväksi vaalilakiin yksiselitteiset säännökset.

Vaalilautakunta

Vaalilautakunnan osalta voidaan todeta, että korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännön perusteella se seikka, että alustavaan äänenlaskentaan osallistui ehdokkaita ja heidän läheisiään, ei muodostanut vaalilain 103 § 1 momentissa tarkoitettua lainvastaisuutta. Vaikka KHO:n linjaus on selkeä, olisi vaalilain tarkistaminen vaalilautakuntien osalta perusteltua käytännön tulkintavaikeuksien välttämiseksi jo siitäkin syystä, että sääntely kohdistuu huomattavaan määrään kuntien vaaliviranomaisia: vaalilautakuntien tehtävissä toimii koko maassa noin 20 000 henkilöä.

Nykyistä vaalilakia säädettäessä katsottiin, että vaalilautakuntiin saattaisi olla vaikeaa löytää riittävän taidokasta ja kokenutta henkilöstöä, jos ehdokkaita ei tarvittaessa voitaisi käyttää jäsenenä tai varajäsenenä. Lisäksi vaalilautakunnissa toimii käytännössä luonnostaan tietty eri puolueista tai äänestäjäryhmistä valittujen välinen keskinäinen valvonta. Vaalilautakunnan jäsenten lukumäärä on vaalilain säätämisen jälkeen jyrkästi laskenut. Vuoden 1999

eduskuntavaaleissa vaalilautakuntia oli 3314, kun taas vuoden 2015 eduskuntavaaleissa vaalilautakuntia on 2143. Voitaneen kuitenkin arvioida, että vaalilautakuntien määrän nopeasta vähenemisestä huolimatta kokenutta henkilöstöä koskeva perustelu ei ole kokonaan menettänyt merkitystään. Vaalilautakuntien osalta on siten aiheellista pohtia eri vaihtoehtoja.

Ensinnäkin vaalilaissa voidaan nimenomaisesti todeta, että vaalilautakuntien jäseniin ja varajäseniin ei sovelleta hallintolain esteellisyysääntelyä. Säännöksen lisääminen vaalilakiin poistaisi käytännössä esiintyneet tulkintaongelmat.

Toinen tapa olisi esteellisyystilanteiden ennalta ehkäisemiseksi säätää vaalilaissa, että asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ei voi olla vaalilautakunnan jäsenenä eikä varajäsenenä ja sen lisäksi, että hallintolain esteellisyysääntelyä ei sovelleta vaalilautakunnissa. Tämä merkitsisi, että ehdokkaan hallintolaissa tarkoitettu läheinen ei olisi esteellinen vaalilautakunnassa. Kielto valita asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana olevia vaalilautakuntien jäseniksi tai varajäseniksi olisi muutos nykytilanteeseen. Ehdokkaiden läheisten rajaamista esteellisyysääntelyn soveltamisen ulkopuolelle puoltaisi erityisesti se, että kunnallisvaaleissa, joissa ehdokkaita koko maassa on yhteensä noin 20 000, ehdokkaiden läheisten joukko olisi varsin laaja, jolloin esteellisyysääntely todennäköisesti vaikeuttaisi pätevän henkilöstön löytämistä vaalilautakuntiin.

Kolmas vaihtoehto olisi säätää myös vaalilautakunnan osalta, että jäsenten ja varajäsenten esteellisyyskysymykset ratkaistaan hallintolain 27–30 §:n perusteella. Vaihtoehtoa ei voitane pitää selkeyttävänä siinä mielessä, että jatkossakin heräisi käytännön tulkintatilanteissa kysymyksiä siitä, missä vaalilautakunnan toiminnan vaiheissa hallintolain mukainen esteellisyys syntyisi ja missä ei.

Vaalilautakuntien näkökulmasta ensimmäistä vaihtoehtoa voidaan pitää selkeimpänä ja vähiten käytännön tulkintatilanteita aiheuttavana. Esitetyillä perusteilla ehdotetaan, että vaalilakiin otettaisiin nimenomainen säännös siitä, että hallintolain esteellisyysääntelyä ei sovelleta vaalilautakunnissa.

Vaalitoimikunta, vaalitoimitsija ja vaaliavustaja

Voimassa olevan vaalilain mukaan vaalitoimikunnan jäsenenä ei voi olla ehdokas. Tätä on perusteltu sillä, että laitoksissa äänestävien joukossa voidaan arvioida olevan keskimäärin enemmän vaikutuksille alttiita äänestäjiä kuin äänestysalueessa äänestävien keskuudessa (HE 48/1998 vp.). Ehdokas ei saa myöskään olla yleisen ennakoäänestyspaikan, kotiaäänestyksen tai laivaaäänestyksen vaalitoimitsijana eikä vaaliavustajana.

Nykyinen sääntely jättää kuitenkin avoimeksi sen, voiko ehdokkaan läheinen toimia näissä tehtävissä.

Vaalitoimikunnan ja vaalitoimitsijan tehtävänä on ottaa vastaan vaalisalaisuuden turvaamat äänestykset ja toimittaa ne eteenpäin. Vaaliavustajan tehtävänä on myös tarvittaessa avustaa äänestäjää äänestysmerkinnän tekemisessä, jolloin hän väistämättä saa selville sen, miten äänestäjä äänestää.

Vaalitoimikunnan, vaalitoimitsijan sekä erityisesti vaaliavustajan osalta on tehtävien edellyttämän korostetun luotettavuuden turvaamiseksi perusteltua lisätä vaalilakiin yksiselitteinen kelpoisuussäännös. Kelpoisuutta rajoitettaisiin niin, että vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö tai ehdokkaana olevan henkilön puoliso, lapsi, sisarus tai vanhempi ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä eikä varajäsenenä, vaalitoimitsijana eikä vaaliavustajana.

Muut vaalilaissa tarkoitetut toimijat

Vaalilain 54 §:ssä on nimenomaisesti todettu, että kotiaänestyksessä läsnä oleva äänestäjän valitsema tai hyväksymä henkilö ei toimi vaaliviranomaisen ominaisuudessa.

Pykäläehdotukset

2 luku

Vaaliviranomaiset

12 §

Vaalipiirilautakunnan työskentely

Vaalipiirilautakunta on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Jos jäsen tai varajäsen on kuollut tai saanut vapautuksen toimestaan, on hänen sijaansa jäljellä olevaksi toimikaudeksi valittava uusi jäsen tai varajäsen.

Vaalipiirilautakunnan jäsenen ja muun toimihenkilön esteellisyydestä on voimassa, mitä hallintolain 27–30 §:ssä säädetään.

Vaalipiirilautakunta ottaa itselleen sihteerin ja muun tarvittavan henkilöstön. Se päättää muiden kuin sen kokouksiin tässä laissa tarkoitettujen tehtäviensä vuoksi osallistumaan oikeutettujen henkilöiden läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissaan.

Vaalipiirilautakunnan kokouksissa pidetään pöytäkirjaa. Pöytäkirjan ja lautakunnan toimituskirjat allekirjoittaa puheenjohtaja ja varmentaa sihteeri.

14 §

Kunnan keskusvaalilautakunnan työskentely

Kunnan keskusvaalilautakunta on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Jos varajäsen on kuollut taikka estynyt tai esteellinen, saa kunnanhallitus tarvittaessa määrätä väliaikaisen varajäsenen.

Kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenen ja muun toimihenkilön esteellisyydestä on voimassa, mitä hallintolain 27–30 §:ssä säädetään.

Kunnan keskusvaalilautakunta ottaa itselleen sihteerin ja muun tarvittavan henkilöstön. Se päättää muiden kuin sen kokouksiin tässä laissa tarkoitettujen tehtäviensä vuoksi osallistumaan oikeutettujen henkilöiden läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissaan.

Kunnan keskusvaalilautakuntaan ei sovelleta kuntalain 50 §:ssä tarkoitettun hallintosäännön määräyksiä kunnanhallituksen edustajan ja kunnanjohtajan läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissa eikä oikeudesta ottaa asia ylemmän toimielimen käsiteltäväksi.

15 §

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta

Kunnanhallituksen on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava:

- 1) kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme; sekä
- 2) laitoksessa toimitettavaa ennakkoäänestystä varten yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, joihin kuhunkin kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja yksi muu jäsen sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme.

Sekä vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäsenten että niiden varajäsenten tulee mahdollisuuksien mukaan edustaa asianomaisessa vaalipiirissä edellisissä eduskuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita puolueräkisteriin merkittyjä puolueita. Kunnallisvaaleissa jäsenten ja varajäsenten tulee kuitenkin vastaavasti edustaa kunnassa edellisissä kunnallisvaaleissa ehdokkaita asettaneita äänestäjäryhmiä.

Vaalilautakunnan varajäsenet ja vaalitoimikunnan varajäsenet laitoksissa toimitettavaa ennakkoäänestystä varten on asetettava siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan. Vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ***tai ehdokkaana olevan henkilön puoliso, lapsi, sisarus tai vanhempi*** ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä eikä varajäsenenä. ***Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.***

Vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien nimet ja yhteystiedot on ilmoitettava kunnan keskusvaalilautakunnalle.

16 §

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan työskentely

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta ovat päätösvaltaisia kolmijäsenisinä.

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäseniin ei sovelleta hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

Vaalilautakunta nimeää vaalipäivän äänestystä varten yhden tai useamman vaaliavustajan. Vaaliavustajasta säädetään tarkemmin 73 §:ssä. Vaalilautakunta voi ottaa avustavaa henkilöstöä äänestyslippujen laskemista ja järjestämistä varten sekä 77 §:ssä tarkoitettua äänioikeusrekisterin ja muiden oikeusministeriön tietojärjestelmien käyttämistä varten.

Vaalilautakuntaan ja vaalitoimikuntaan ei sovelleta kuntalain 50 §:ssä tarkoitetun hallintosäännön määräyksiä pöytäkirjan laatimisesta, tarkastamisesta ja nähtävänä pitämisestä, asian jatkokokoukseen siirtämisestä, kunnanhallituksen edustajan ja kunnanjohtajan läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissa, viranhaltijaesittelystä, oikeudesta ottaa asia ylemmän toimielimen käsiteltäväksi eikä kunnan taloudesta.

17 §

Vaalitoimitsijat

Ennakoäänestyksestä kotimaan yleisessä ennakoäänestyspaikassa, Suomen edustustossa ja suomalaisessa laivassa sekä kotiaäänestyksestä huolehtivat *vaalitoimitsijat*. Kussakin kotimaan yleisessä ennakoäänestyspaikassa on oltava ainakin kaksi vaalitoimitsijaa. Muissakin ennakoäänestyspaikoissa vaalitoimitsijoita voi tarvittaessa olla kaksi tai useampia.

Vaalitoimitsijat kotimaan yleiseen ennakoäänestyspaikkaan ja kotiaäänestykseen määrää kunnan keskusvaalilautakunta. Muutoin vaalitoimitsijoina ovat:

- 1) Suomen edustustossa sen päällikkö tai hänen nimeämänsä henkilö;
- 2) suomalaisessa laivassa sen päällikkö tai hänen määräämänsä laivassa palveleva henkilö.

Ennakoäänestystä kotimaan yleisessä ennakoäänestyspaikassa toimitettaessa vähintään kahden vaalitoimitsijan on oltava yhtä aikaa saapuvilla. Muissa ennakoäänestyspaikoissa, joihin vaalitoimitsijoita on nimetty tai määrätty kaksi tai useampia, riittää, että ennakoäänestystä toimitettaessa on saapuvilla yksi vaalitoimitsija. Kunkin yksittäisen kotiaäänestyksen toimittamisesta huolehtii yksi vaalitoimitsija.

Asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ***tai ehdokkaana olevan henkilön puoliso, lapsi, sisarus tai vanhempi*** ei voi olla vaalitoimitsijana. ***Vaalitoimitsijaan ei sovelleta hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä.***

5. Luku

Ennakoäänestys

58 §

Äänestäminen ennakoäänestyksessä

Äänestäjällä on oikeus äänestää eduskuntavaaleissa ja kunnallisvaaleissa sen vaalipiirin tai kunnan ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta, jossa äänestäjä on asianomaisissa vaaleissa merkitty äänioikeutetuksi, europarlamenttivaaleissa ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta ja presidentinvaalissa ehdokasluettelossa olevaa ehdokasta.

Äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkintä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy.

Äänestäjän pyynnöstä on vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä äänestämässä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. Avustajana ei kuitenkaan saa käyttää vaaleissa ehdokkaana olevaa henkilöä ***eikä ehdokkaana olevan henkilön puolisoa, lasta, sisarusta tai vanhempaa***. Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

6 luku

Vaalipäivän äänestys

73 §

Avustaja

Jokaisella äänestyspaikalla tulee olla saapuvilla vaalilautakunnan nimeämä, asianmukaisin tunnusmerkein tai -merkinnöin osoitettu *vaaliavustaja*, joka äänestäjän pyynnöstä avustaa häntä merkinnän tekemisessä äänestyslippuun.

Äänestäjällä, joka haluaa käyttää vaalilautakunnan jäsentä avustajana äänestysmerkinnän tekemisessä, on siihen oikeus, jollei se viivytä äänestystä. ***Vaalilautakunnan jäsenestä on silloin voimassa, mitä vaaliavustajasta on säädetty.***

Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna valitsemaansa avustajaa.

Henkilö, joka on ehdokkaana asianomaisissa ***vaaleissa tai ehdokkaana olevan henkilön puoliso, lapsi, sisarus tai vanhempi*** ei voi olla vaaliavustajana eikä äänestäjän valitsemana avustajana.

Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.
